

SAMHÄLLSVANDRING PÅ HOVENÄSET

Årets sista "samhällsvandring" i föreningen Sotenäs personhistoriska förenings regi skedde lördag 19 september i ett strålande väder på Hovenäset. Den pålästa och kunniga Sonja Arvidsson som bott i samhället större delen av sitt liv var ciceron. Trettiotvå deltagare startade på Svinvikshuvudet där en förmämlig badplats är belägen.

Här låg en gång Resos berömda badrestaurang som tyvärr brann ner 1952 p.g.a. överhettning i en koleldad spis. De hade då 507 matgäster.

Det sägs att restaurangen byggdes 1935. Ägare var en herr Isaksson.

Folkrörelsernas rese- och semesterorganisation Reso övertog "Badrestaurang Hovenäsbaden" 1938. Efter branden sprängdes det bergparti bort där restaurangen hade legat. Syftet var att den skulle byggas upp igen, och bli större än före branden. Men tiderna blev sämre, så det blev inte av. Grusplanen efter sprängningen är idag parkeringsplats för folk som besöker badplatsen.

Promenaden gick vidare på Resovägen, med alla sjöbodas som kom till som ersättning för de bodar som revs när det byggdes lokaler för Pontus Nilssons fiskindustri på Kryssnäs. I en av bodarna hade Sylve Fredriksson VVS-firma under flera år.

Näsets varmbadhus låg där Resovägen möter Svineviksvägen. Men det är tyvärr numera rivet.

Pontus Nilssons fiskberedningsfabrik

I början av 1900-talet startade Per Johansson, i mindre skala, sillberedning på platsen som kom att tas över av skepparen Pontus Nilsson som fick kläggenamnet Sillkongen. Sotenäsbornas benämning på industrin blev kort och gott "Pontus" efter ägaren. (Jä arber hos Pontus kunde man säga). Pontus drev anläggningen under många år. Verksamheten kom med tiden att sammanslås med andra företag i konservbranschen som Bohusräkor AB, som ägdes av Svenska Västkustfiskarnas Centralförbund.

Ångbåtskajen

Precis öster om "Pontus" ligger ångbåtskajen som började byggas 1933. Den kom till efter flera år av stridiga diskussioner. De äldre bryggorna var av trä och inte tillräckligt stabila för exempelvis Marstrandsbolagets ångbåtar. Vi gick vidare via Pontenvägen, där det hade varit bibliotek, och kom till Bukten/Bokté där Jörgen Wessberg under många år hade en livsmedelsaffär med specerier och köttvaror samt färg, tågvirke m.m. På Näset fanns det under många år flera matbutiker som undan för undan lades ner: Allan Ericsson, Konsum, Albert Johansson/Erik Johansson, Einars Bageri. Dessutom hade Lilly Sandberg en manufakturaffär. Allan Ericsson drev även pensionat i mellanvåningen 1934-1962. Dessutom såldes bensin från en pump vid sidan av huset.

Kryssnåshöjden

2

Sedan gick vi upp på Kryssnåshöjden. Där verkade Örnefjordens konservfabrik 1963-1999. Fabrikslokalerna är nu omvandlade till bostäder. Örnefjordens ägare hade tidigare haft fabrik på Resovägen åren 1946-1962. Intill sjökanten vid Näsesundet kallat Sunt ligger en byggnad som ägdes av stenhuggeriidkaren Bengt Johansson. Där var det under några år fiskeriskola. Numera är den ombyggd till bostadshus. På återvägen ner mot den öppna platsen Sán och kvarteret Knôrrn såg vi de små hus där ortens kände och klurige skomakare Georg Oscarsson höll till med sin familj.

Knôrrn

Vi läser namnet Knorrgränd på en gatuskylt som visar mot "minikvarteret" Knôrrn. Ordet knurr/ knorr/knôrr betyder gränd, vilket är belagt i AE Holmbergs ordlista från 1867. Vi går via Österparken och på en bit av Hovenäsvägen förbi Torget och f.d. Konsumaffären som har omvandlats till bostadshus och är försett med ytterklädsel som nog inte är så vanligt i ett fiskeläge. Vi svänger in på den pittoreska Klovbergsvägen och stannar vid Medepall med sin fina släta granityta som lutar ned mot sjöbodarna och bryggorna. Där tar vi rast i ett behagligt solsken.

Trankokeri

I Brandförsäkringsverkets arkiv 1792 kan man läsa om "ett salteri och trankokeri kallat Gåseskär beläget på en holme vid fiskeläget Näset tillhörigt landshöfdingen högwälborne herr Fridrich Lilljehorn och majoren wälborne herr Samuel Virgin". Det stod värderat till 2 877 riksdaler. Gåseskär kallas oftast för Skärt och det ligger vid Näsesundet som mest kallat Sunt.

Hofvenäs fiskläge 1890

I Bohus Läns Kalender 1890 ges info om Hofvenäs fiskläge (Näset). Där fanns "55 hus, deraf 51 taxerade tillsammans 50 800 kr. Folkmängd af 292 personer, deraf 43 bevillningstaxerats för tillsammans 23 700 kronor inkomst. Postadressen var då Tossene.

Handlande: J.H. Johansson, **salteriidkare:** August Nilsson och **stenhuggeri** som eges af ett bolag; Förman J. Olsson".

Fisket var länge den viktigaste inkomstkällan

Från mitten av 1800-talet finns uppgifter om tre storsjöbåtar: "Carl Pil", "Twenne familjer" och "Baron" som deltog i backefisket på Nordsjön. Samtidigt bedrev nio båtar makrillfiske med drivgarn. Sillperioden som började 1877 gjorde så att Näsrane gick över till vadfiske. Där fanns som mest nio vadlag. Efter första världskriget fanns det sex skarpsillvadlag. 1920 var det elva båtar som var med på makrillgarnfiske.

Ciceronen berättade att när hon kom till Näset 1949 fanns det fem fiskebåtar.

Näset blev municipalsamhälle "runt" sekelskiftet, och erhöll då Namnet Hogenäs-Näs som ändrades till Hovenäset 1936.

(Men postorten var Hovenäset sedan 1905). Det var ett stort antal sammanträden som föregick bildandet av municipalsamhället. Flera av mötesdeltagarna som

räknas upp i förekommande minnesanteckningar omnämndes, som ofta var brukligt på småorter, med förnamn plus namnet på den plats de bodde.

Ex: Jan i Bukten (Bokté), Abraham i Bukten, Albert på Kläbert osv.

Vid framtagningen av samhällets byggnadsplan 1902 räknas ett antal markområden upp: Klofberget, Smedhagen, Vesterhagen, Vestra Håleqvid, Nedre Håleqvid, Öfre Håleqvid, Gråshagen, Baskehagen, Sundhagen, Lamhagen, Kalfhagen, Qvid, Bästemorshagen, Larpehagen och Källhagen. Nuförtiden är det nog inte så många av namnen som lever kvar i folks minne. Efter en del sammanträden kom Västerparken till ca 1904. Namnet och parken lever ännu.

Näset fick poststation 1905

Municipalstämman framställde 1904 att Näset skulle få en poststation.

Postmästaren i Lysekil och kronolänsmannen i Sotenäs ansåg att det var fullt tillfredställande med lantbrevbärning från Gravarne.

Nyss hade Örn fått en poststation och municipalstämman på Näset framförde nu idén om att Näset kunde få sin post med roddbåt från Örn. Efter ekonomisk utredning bestämdes att Näset skulle få en poststation med namnet Hovenäs.

Men på förslag från postföreståndare Engberg på Örn blev namnet Hovenäset. Den 1 april 1905 inrättades poststationen Hovenäset "i det på östra stranden av Kleve kil belägna fiskeläget Näset".

Postföreståndare blev Adolf Olsson - kallad Post Adel som ägde fastigheten på Klevekilsvägen 22, där postkontoret inrymdes. I praktiken skötte hustrun Alma själva postkontoret och Adel rodde posten i sin båt mellan Örn och Näset, innan den kom per landsväg. Adel och Almas dotter Alvilda tog över posten efter dem. När samhällets namn var Näset blev det ibland sammanblandat med Näset vid Göteborg. Därför förekom också namnet Hogenäs-Näs. Många skutor från Näset, hade ofta namnet "Näset" vid båtens namnbräda i aktern.

Ett stenkast från Posten bodde Adolf Nilsson med familj. Han kallades Spell-Adel eftersom han spelade fiol. I en liten bod hade Adolf cykelverkstad.

Huset är ännu kvar i slakten.

Telegrafstation

Kungliga Telegrafverket satte in ett växelsbord 1924 på Hovenäsvägen 42.

Föreståndare var Beata Johansson som tillsammans med dottern Jenny gift Sandberg skötte stationen. Den flyttades efter tjugo år till Kärleksvägen 13 i Herrman Ferns hus där de satte in talhytter. Stationen sköttes av Hermans hustru Kerstin Ferm.

Ella Feldt hade en damfrisering i husets bottenvåning ett antal år.

I grannhusets källare på Kärleksvägen 11 fanns det på 1930-talet ett bageri.

Näset fick förbindelse med landsbygden 1916.

Ett stort antal debatter förekom under flera år där framträdande personer var: donatorn Carl Martin Engblom och Karl Kristensson kallad den Rige i Ödby.

En riksdagsman från Berfendal (troligen Oscar Osberg) och Kronolänsmannen i Hunnebostrand åkte som ombud till Sthlm. Även landshövding Lagerbring

kontaktades. Det blev klartecken och sträckan Näset-Amborseröd blev färdig 4
först. När vägen var öppnad för trafik 1916 kom bönderna åkande genom
Näset. Barnen blev till sig och "velle sedde mä". En del bönder slog omkring sig
med piskan. Andra förstod barnens önskan att få åka med en bit. De fick åka
några varv. När bonden lämnade samhället stod pojarna länge och tittade efter
bonden; en av dem utbrister tacksamt förnöjd: - Dä va en redi bonne!-

Elektriciteten till Näset 1919

Efter ett stort antal sammanträden under ca fyra år kom elektriciteten till Näset
år 1919, dagen före Julafton kl. halv 4, kom ljuset. De tidigare mörka gatorna,
var nu ljusa. Folket sprang ut på gatorna och ropade till varandra: " Ser du
ljuset? "Albert Mattson, som var kommittéledamot hade varit hos Alfred
Börjesson och klarat av saken med hylsor, men utan proppar. Det blev inget ljus.
Börjesson kom argt till kommitténs ordförande och frågade varför i "helvete"
det inte kan bli ljust hos mig såväl som hos grannen. Han betalar väl inte mer än
jä! Ja, när proppar kom dit, så blev där ljus. Börjesson sa: "Montör Johansson
var frackast, han ska ha en sub".

Näset fick ordnat kloaknät.

Även här var det många sammanträden och diskussioner innan kloaken kom till
1935. Det byggdes helt av samhällets arbetslösa invånare. Arbetet gick undan,
trots att det drevs som nödhjälpsarbete. Det byggdes 8 000 kr billigare än
kostnadsförslaget. Och Näset blev det första fiskeläget i Bohuslän, som fick ett
ordnat kloaknät. Kostnaderna för den enskilde delägaren belöpte sig till 65 kr i
stället för beräknade 90 kr.

Hedlunds mekaniska

Efter kafferasten gick vi vidare mot Klevkilsvägen. Posten och Telegrafan
pekades ut varefter vi via en stig kom till den stora planen där familjen Hedlund
i tre generationer hade haft en mekanisk verkstad. Dalkarlen och montören Josef
Hedlund (1886- 1958) och barndomsvännen August Jacobsson hade arbetat på
Skandiaverken. De startade en motorverkstad på Näset. Den kunde inte föda två
familjer så Josef löste ut August. Sonen Arne Hedlund tog över med tiden. Han
var ofta anlita under sin tid då det fanns ganska många fraktskutor och
fiskebåtar på Hovenäset som hade tändkulemotorer. Hovenäset hade 1940
sjutton motorseglare. Som jämförelse kan nämnas att 1940 hade Hamburgsund
18, Kornöarne 10, Malmön 10, Hunnebostrand 9, Fisketången 9, Gravarne 8 och
Smögen 7 motorseglare.

Arne Hedlund var en duktig mekaniker som även drog in centralvärme och
elektricitet i husen allt eftersom de gamla kaminerna och vedspisarna slopades.

Droskägare på Näset

Tre personer drev var för sig drosktrafik från ca 1940-tal till 1970-tal:

Helge Selander född på Näset var känd för att oftast ha stora amerikanska sjuitsiga bilar. Bror Andersson från Dale – kallad Bror i Dale körde en tid en sexsitsig amerikanare av märket Frazer, en lyxvariant av Kaiser. Senare hade han en Volkswagenbuss. Bror hade under några år en bensintapp för Koppartrans. Karl Andersson från Bottna – kallad Källe-Källe körde en förlängd sjuitsig Volvo PV 60. Han flyttade till Smögen med sin rörelse när Smögenbron var färdig.

Folkets Hus fanns i samhället åren 1912-1945, där de traditionella aktiviteterna skedde på det sätt som var brukligt på den tiden.

Folketshusföreningen sålde fastigheten 1945 till Allan Ericsson som hade livsmedelsaffär i entréplanet på Hovenäsvägen 19. På övre planet drev Einar Kristensson pensionat. Ericsson sålde "Folkets Hus" till frireligiöse Helge Simonsson. När han dog köpte Sionförsamlingen huset och bedrev frikyrka där åren 1967-1979.

I källaren på Folkets hus låg på 1940-50-talen en liten grossistfirma med kontorsmaterial som förestods av Erik Johansson, vilken kom att ta över Albert Johanssons mataffär.

Hovenäsets kapell på Kapellvägen

För Hovenäsets invånare var det långt att resa till Askums kyrka och därför höll man gudstjänster i skolhuset. 1919 påbörjades en insamling till ett eget kapell. 1924 satte man upp en klockstapel. 1933 tog man kontakt med en arkitekt, men först år 1954 var kapellet klart för invigning eftersom Andra världskriget kom emellan. Kapellet ritades av Axel Forssén. Predikstolen kommer från den gamla kyrkan i Askum och är ett barockarbete i ek.

Missionshuset på Hovenäsvägen 45, byggdes på 1880-talet. Verksamheten falnade undan för undan när Hovenäsets kapellet kom till. Huset blev privat och ombyggt till fritidshus. Tornet som hade suttit på huset under missionstiden revs 1969.

Två Skolhus

Det större huset på Skolbacken 8 lades ner 1968 och kom att omvandlas till vandrarhus. Man gjorde en tillbyggnad på 1940-talet så att skolan fick en riktig gymnastiksal. Övriga skolor på Sotenäs hade dåligt med gymnasalar. Barnen där fick cykla eller gå till andra lite bristfälliga lokaler som oftast saknade duschar. I det mindre skolhuset på Skolbacken inrättades tidigt en distriktssköterskemottagning.

Björnemyré är en numera utdikad myr där barnen förr åkte skridskor och spelade bandy. Där har det numera växt upp villor och andra bostäder. Vi tog oss dit via Björnmyrsvägen och sedan vidare till utgångsplatsen vid Svineviksbokté.

Vår guide Sonja Arvidsson blev avtackad med applåder och blommor. Hon har en mycket god kännedom om Hovenäset – Västkustens pärla.

Bjarne Josefsson (BJ)